

Inhoud

Voorwoord	5
Deel 1 Toelichting	7
1 Vijf redenen om goed van start te gaan	9
2 Bouwstenen voor een goede start	13
2.1 Je houding als leraar	13
2.2 Goed klassenmanagement	13
2.3 Een sterke eerste schooldag	15
3 Kenmerken van een fijne groep	17
3.1 Normactiviteiten: de Klassenvergaderingen	19
3.2 Cohesie-activiteiten	19
4 Hoe een klas een echte groep wordt	23
4.1 De verkenningsfase (de startfase)	25
4.2 De positioneringsfase	26
4.3 De groepsnormenfase	28
4.4 De uitvoeringsfase	29
4.5 De afscheidsfase	31
5 Wanneer en waarover vergaderen	33
5.1 Regels, routines en afspraken	34
6 Vergaderen met jonge kinderen	37
6.1 Sociale en cognitieve ontwikkeling	37
6.2 Waarom Klassenvergaderingen met jongere kinderen?	38
6.3 Hoe houd je een Klassenvergadering in groep 1,2 of 3?	39
7 Vergaderen met coöperatieve structuren	47
7.1 Opbouw van de vergaderingen	43
7.2 De coöperatieve werkvormen	45
7.3 Jonge kinderen: tweetallen in de kring	48
8 Tips voor het vergaderen	51
Deel 2 De vergaderingen	53
9 De Startvergadering	55
Dag 1: Wat voor groep willen we zijn?	56
Dag 2: Welk gedrag hoort bij ons groepsdoel?	57
Dag 3: Welke afspraken hebben we nodig?	58
Dag 4: Beloningen	59
Dag 5: Consequenties	60
Opbrengst na deze week	63

Startvergadering met jongere kinderen	64
Dag 1: Wat voor groep willen we zijn?	64
Dag 2: Welk gedrag hoort bij ons groepsdoel?	65
Dag 3: Welke afspraken hebben we nodig?	65
Dag 4: Beloningen	66
Dag 5: Consequenties	66
10 Klassenvergadering 1: Wat gaat er goed in onze groep?	69
Klassenvergadering 1 met jongere kinderen	71
11 Klassenvergadering 2: De routines in de klas	73
Klassenvergadering 2 met jongere kinderen	74
12 Klassenvergadering 3: Hoe gaan we met elkaar om?	77
Klassenvergadering 3 met jongere kinderen	78
13 Klassenvergadering 4: Beloningen en consequenties	81
Klassenvergadering 4 met jongere kinderen	83
14 Klassenvergadering 5: Klassencontract en viering	85
Klassenvergadering 5 met jongere kinderen	87
15 Afscheidsgadering	89
Afscheidsgadering met jongere kinderen	91
16 De positieve groepsvorming verankeren	93
Deel 3 Bijlagen	97
Schema Goed van Start	98
KlasBouwers	102
TeamBouwers	104
Silly Sports & Goofy Games	107
Beter nadenken...	110
Literatuurlijst	111
Verder lezen	112

Voorwoord

Iedereen die voor de klas staat, weet hoe belangrijk de eerste schoolweken zijn. Na iedere zomervakantie begint opnieuw het proces van groepsvorming. De leerlingen verkennen elkaar en de nieuwe leraar. Ze vormen groepjes, er staan informele leiders op en langzamerhand worden de normen en waarden van de groep bepaald. Dit proces kun je positief beïnvloeden. Door Goed van Start te gaan, zorg je ervoor dat je groep een *fijne* groep wordt. Een groep met positieve normen en een veilig leef- en leerklimaat.

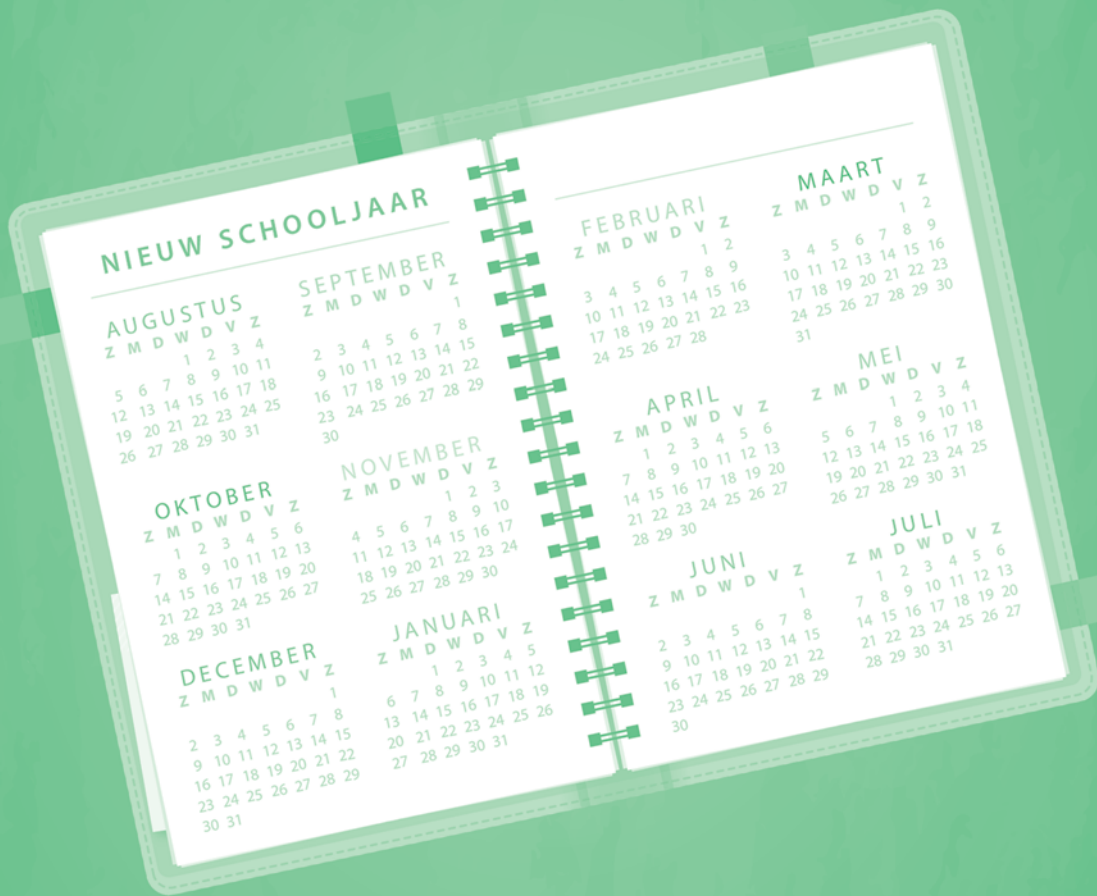
Goed van Start is ontstaan op de werkvloer. Het begon in een groep waarin een negatieve toon was gezet. Alles wat niet gewenst was, kreeg veel aandacht. Leraar en leerlingen hadden er weinig vertrouwen in dat het ooit anders zou worden. Gelukkig trok de school aan de bel. Samen met de leraar en leerlingen organiseerden we een klassenvergadering, waarin we inventariseerden wat er allemaal goed ging in de groep. Er bleek best veel goed te gaan. De aandacht was verlegd naar positieve zaken en dat had een enorm effect. De leerlingen waren trots dat er dingen goed gingen in hun groep. Ze waren bereid mee te denken over oplossingen voor zaken die beter konden. De verandering was ingezet.

Deze ervaring is uitgebouwd tot een structurele aanpak om middels een aantal klassenvergaderingen de juiste toon te zetten in je groep. Leraren die de aanpak toepassen, zijn enthousiast over de impact die het heeft om leerlingen actief te betrekken bij zaken die hen aangaan. Doordat je samen met je leerlingen afspraken maakt, voelen ze zich erg betrokken bij de gang van zaken in de klas. Ze nemen verantwoordelijkheid voor wat er afgesproken is.

De afgelopen jaren zijn veel leraren Goed van Start gegaan. Ze lazen het boek of volgden de training Goed van Start. Op basis van alle ervaringen in de praktijk is het boek geheel herzien. Het is een praktisch boek geworden, met eenvoudige werkvormen, waarmee iedere leraar uit de voeten kan. Naast klassenvergaderingen biedt het boek ook suggesties voor coöperatieve activiteiten om de sociale verbondenheid in je klas te stimuleren.

Samen met je leerlingen actief werken aan een positieve groepsvorming, is een investering waar je de rest van het schooljaar veel plezier van hebt!

Deel 1

Toelichting

HOOFDSTUK 1

VIJF REDENEN OM GOED VAN START TE GAAN

Het begin van een nieuw schooljaar biedt elke leraar de kans om de toon te zetten voor de rest van het schooljaar. Het is belangrijk om samen met je leerlingen (en met je eventuele duo-collega) vanaf de eerste schooldag actief te werken aan een positief en veilig leer- en leefklimaat. Daarmee voorkom je problemen later in het schooljaar. Effectieve leraren investeren hier dus in (Marzano, 2009).

Daarnaast zijn scholen sinds 1 augustus 2015 verplicht om te zorgen voor sociale veiligheid en deze te waarborgen. Van scholen wordt verwacht dat ze alles doen wat nodig is om leerlingen een veilige omgeving te bieden. De wet schrijft voor dat een school:

- zich moet inspannen om een actief veiligheidsbeleid te voeren;
- het effect van dat veiligheidsbeleid periodiek moet monitoren;
- ten minste één persoon moet aanstellen die het anti-pestbeleid coördineert en die een vast aanspreekpunt is in het kader van pesten.

Het maken van duidelijke afspraken over de normen in de klas ('Hoe gaan wij met elkaar om?') is een manier om uitvoering te geven aan dat veiligheidsbeleid. Deze uitgave laat zien hoe je samen met de leerlingen dergelijke afspraken kunt maken en ze samen kunt evalueren. Dat doe je met een aantal korte Klassenvergaderingen aan het begin van het schooljaar, in de periode tot aan de herfstvakantie. Gedurende de rest van het schooljaar kun je Klassenvergaderingen blijven inzetten, bijvoorbeeld om afspraken te maken over komende evenementen of om te evalueren en bij te sturen.

Tijdens de Klassenvergaderingen denken alle leerlingen mee over het groepsdoel, het gedrag dat bij dat groepsdoel hoort, de beloningen voor leerlingen die hun best doen om het groepsdoel te halen en de consequenties indien afspraken niet worden nageleefd. De Klassenvergaderingen zijn in principe in iedere basisschoolgroep toe te passen, al verloopt de uitvoering bij jonge kinderen (groep 1 t/m 3) wel wat anders. Daar is het meer een opmaat naar het leren reflecteren en het uitwisselen met elkaar. We geven in dit boek handreikingen hoe je dat kunt vormgeven.

Als je aan het begin van het schooljaar op deze manier van start gaat, werk je samen met je klas aan de volgende doelen:

1. Stimuleren van sociale verbondenheid

Door samen met je leerlingen actief te werken aan een positief groepsklimaat en goed leerklimaat, ervaren leerlingen dat hun mening ertoe doet en gewaardeerd wordt. Ze gaan ervaren dat ze deel uitmaken van een groep, hún groep. Dit schept een wij-gevoel: 'Dit is onze klas en wij gedragen ons hier zó, dat hebben we met elkaar afgesproken.' De leer-

lingen ontwikkelen loyaliteit aan hun groepsgenoten en zijn trots dat ze erbij horen. Als leerlingen zich veilig voelen en zich verbonden weten met hun klasgenoten, is er meer denkruimte beschikbaar voor actief leren.

2. Versterken van de relatie tussen leraar en leerlingen

De relatie tussen leraar en leerlingen is de sleutel tot succes. Immers: zonder relatie, geen prestatie. Een goede relatie tussen leraar en leerlingen kenmerkt zich door de juiste balans tussen:

- enerzijds duidelijk leiding geven op het gebied van onderwijs en gedrag;
- anderzijds belangstelling hebben voor behoeftes van leerlingen, en daar ook rekening mee willen houden. (Marzano, 2009).

Zonder goede relatie zoeken leerlingen de grenzen op van wat mag. Wanneer leerlingen ervaren dat hun leraar echt geïnteresseerd is in hen als persoon en in de groep als geheel, zijn ze veel meer bereid zich aan de samen gemaakte afspraken te houden. Ze zijn dan ook ontvankelijker voor correcties. Leraren die vanaf het begin van het schooljaar laten merken dat ze waarde hechten aan de mening van de leerling, leggen daarmee een stevig fundament voor een goede relatie.

3. Versterken van sociale vaardigheden

Een Klassenvergadering die op een coöperatieve manier wordt vormgegeven, is de manier bij uitstek om op een natuurlijke manier sociale vaardigheden te verwerven. Binnen de vergadering oefenen de leerlingen vaardigheden als: naar een ander luisteren, op je beurt wachten, samenwerken, omgaan met verschillen, elkaar helpen en nog veel meer. De sociale vaardigheden zijn verwerkt in de didactische werkvormen (coöperatieve structuren). Op deze manier krijgen leerlingen veelvuldig de kans om sociale vaardigheden toe te passen in een functionele context. Ze krijgen ook directe feedback van hun teamgenoten.

4. Verantwoordelijkheid leren

De Klassenvergadering is een krachtig middel om bij leerlingen zorg voor elkaar, verantwoordelijkheidsgevoel en sociaal bewustzijn te ontwikkelen. Wanneer leerlingen betrokken worden bij het opstellen en handhaven van de regels in hun groep, ontwikkelen ze zelfdiscipline en verantwoordelijkheidsgevoel voor zichzelf en voor de groep. Dat heeft een grote meerwaarde. Het werkt veel beter dan wanneer een regel wordt opgelegd. Door het gebruik van Klassenvergaderingen helpen we onze leerlingen om zichzelf steeds beter te 'managen'. Hoe meer verantwoordelijkheid leerlingen krijgen, hoe verantwoordelijker ze zich gaan voelen voor elkaar, maar ook voor de algehele gang van zaken in de klas (zoals bijvoorbeeld de klas netjes houden).

5. Democratische omgangsvormen in de praktijk leren

Burgerschap behoort tot de kerntaken van de school. We leven in een democratische samenleving. Dus het is van belang dat iedereen de vaardigheden leert die binnen het democratisch systeem gelden. En waar kun je dat beter leren dan in een omgeving waar je de kans krijgt die vaardigheden dagelijks te oefenen? Tijdens de Klassenvergaderingen hanteer je democratische spelregels. Leerlingen leren te luisteren naar andere standpunten en daar ook rekening mee te houden. Ze leren compromissen te sluiten en keuzes te maken.

IN HET KORT:

Het begin van het schooljaar biedt een uitgelezen kans om een positief leer- en leefklimaat te creëren in je klas. Een klimaat waarin het voor iedere leerling veilig is. Het loont om hierin direct te investeren – daar heb je de rest van het jaar profijt van. Via een aantal Klassenvergaderingen maak je samen met je leerlingen afspraken over de norm in de klas ('Hoe gaan we met elkaar om?').

Daarmee:

- stimuleer je de sociale verbondenheid;
- versterk je de relatie tussen leraar en leerlingen;
- leren leerlingen sociale vaardigheden;
- worden leerlingen verantwoordelijker voor elkaar en voor het reilen en zeilen in de groep;
- leren leerlingen democratische omgangsvormen in de praktijk.

HOOFDSTUK 3

KENMERKEN VAN EEN FIJNE GROEP

De meeste leraren starten het schooljaar met een nieuwe groep. De kunst is om van die groep een *fijne* groep te maken. Een groep waarin alle leerlingen zich veilig voelen. Ook als je een groep krijgt die al een aantal jaar gelijk is gebleven qua samenstelling, is het nuttig om bewust te gaan werken aan een positief groepsklimaat. Want na elke (lange) vakantie is groepsvorming weer actueel.

Wat kenmerkt een fijne groep? Een groep waarmee je prettig werkt, heeft een aantal eigenschappen die zijn terug te voeren op de *groepsnorm* en de *cohesie* binnen de groep. De groepsnorm gaat over de norm die de groep hanteert met betrekking tot het omgaan met elkaar. Cohesie gaat over de verbinding die de groepsleden met elkaar hebben. In het onderwijs spreken we ook wel over *sociale verbondenheid* wanneer we doelen op de cohesie binnen de groep.

Geerts & Kralingen (2014) noemen twee factoren die bepalend zijn voor een prettige groep:

- 1 Positieve groepsnorm
- 2 Hoge cohesie

De factoren groepsnorm en cohesie komen in verschillende combinaties voor. Onderstaand kwadrant geeft de invloed van die combinaties op de groepsontwikkeling aan.

De minst prettige groepen zijn groepen met code rood (situatie 4). Waar je als leraar op uit bent, is het creëren van een groep met code groen (situatie 1). We lichten de kenmerken hierna toe, waarbij we beginnen met de minst wenselijke situatie.

Situatie 4: negatieve groepsnorm, lage cohesie (code rood)

Er is geen sprake van een groep. Er is eerder een verzameling van kleine groepjes leerlingen of individuen. Kortom, er is sprake van een lage cohesie in de groep.

De verschillende groepjes leerlingen en individuen houden er in deze situatie een eigen norm op na. De kans is groot dat het slechts om enkele leerlingen gaat die er een negatieve norm op na houden. Omdat de samenhang – de cohesie – laag is, is de rest van de groep onvoldoende in staat om tegenwicht te bieden. Leerlingen laten ongewenst gedrag zien naar elkaar, naar de leraar en naar anderen. Het leef- en leerklimaat in een dergelijke groep is onveilig. Dit is een klimaat waarin pestproblematiek de kop kan opsteken. De effectieve leertijd en het leerrendement staan onder grote druk.

Situatie 3: negatieve groepsnorm, hoge cohesie (code oranje)

In groepen waar de cohesie hoog is, voelen de leerlingen zich fijn bij elkaar. Wanneer de groepsnorm negatief is, kan er ongewenst gedrag ontstaan. De groep kan zich gemakkelijk keren tegen de leraar, tegen andere groepen leerlingen of tegen nieuwkomers in de groep. Ook in deze groep is het leef- en leerklimaat onveilig, maar eerder voor anderen buiten de groep, zoals de nieuwe leerling of leraar. Ook dit is een klimaat waarin pestproblematiek de kop kan opsteken.

Situatie 2: positieve groepsnorm, lage cohesie (code geel)

Er is geen sprake van een echte groep. Er is eerder een verzameling van kleine groepjes leerlingen of individuen. Kortom: er is sprake van een lage cohesie in de groep. Een dergelijke groep heeft moeite met het uitvoeren van gezamenlijke taken. Juist het werken aan individuele taken wordt als prettig ervaren. Doordat de individuele normen positief zijn, merk je weinig van ongewenst gedrag in de groep. Maar let op: laat je niet voor de gek houden. Het leef- en leerklimaat kan ook bij deze groepen zo omslaan naar ongewenst gedrag indien de omstandigheden wijzigen. De groep is niet in staat om dan tegenwicht te bieden. De groepsnorm kan dan negatief worden.

Situatie 1: positieve groepsnorm, hoge cohesie (code groen)

In groepen met een positieve groepsnorm en een hoge cohesie is het prettig werken. Je merkt dat leerlingen zich met elkaar verbonden voelen als iemand in de groep het lastig heeft of hulp nodig heeft. Als een leerling ongewenst gedrag vertoont, zal de groep dit corrigeren. De groep voelt zich verantwoordelijk voor de sfeer en voor elkaar, en is in staat om samen te leren en samen een (nog) sterke(re) groep te vormen.

Werken met een groep waarin een positieve groepsnorm heerst en die een hoge cohesie heeft, levert je energie op. Zo'n groep is waar je naar streeft. Groepsvorming is een dynamisch proces. Iedere groep kan zich ontwikkelen naar een positieve groep met hoge cohesie en een positieve groepsnorm. Dit vraagt van de leraar specifieke acties en activiteiten in de verschillende fases van groepsvorming. Je gebruikt daarvoor **norm- en cohesie-activiteiten**.